MISTRA
ENVIRONMENTAL
COMMUNICATION

Berättelselinsen

Ett verktyg för kritisk reflektion över storytelling för hållbarhet

Att använda berättelselinsen

Berättelselinsen är ett forskningsbaserat verktyg för reflektion över de berättelser som används för att främja hållbarhet. All form av berättande för hållbarhet bygger på antaganden – om vem som får definiera vad som är hållbart (t.ex. forskare, planerare, vanliga människor), vem som har rätt att berätta historierna (t.ex. kommunikationsansvariga, samhällsgrupper, enskilda personer) och vem som förväntas lyssna och förändras (ofta specifika grupper som anses ha en stor miljöpåverkan).

Människor har olika uppfattningar om vad hållbarhet egentligen innebär, och berättarna förtydligar sällan vad de menar med hållbarhet. Sådana underförstådda antaganden om hållbarhet, kunskap, makt och förändring formar de berättelser som förmedlas och de resultat man strävar efter. Det är avgörande att kritiskt reflektera över dessa antaganden, särskilt eftersom berättande snabbt vinner mark inom företag, myndigheter och icke-statliga organisationer som ett verktyg för förändring.

För att underlätta reflektion över de antaganden som ligger till grund för berättande hjälper Berättelselinsen dig att analysera och diskutera olika exempel på storytelling för hållbarhet.

Steg 1

Välj och läs/lyssna på/titta på en bok, en film eller ett annat exempel på storytelling. Nedan finns två exempel.

- Hur man räddar vår planet av WWF International
- Transition Towns Movement av EcotopiaTV

Steg 2

Efter att du har tittat på/lyssnat på/läst, använd följande frågor för att reflektera över berättandet ur ett maktperspektiv:

- Vem bestämmer vad som är hållbart?

  Fundera över vems kunskap, värderingar och definition av hållbarhet som ges tyngd i berättelsen. Vad framställs som det ”rätta” eller önskvärda sättet att leva, producera, konsumera eller organisera samhället, och vilka antaganden om hållbarhet ligger till grund för detta? Vems perspektiv eller kunskap erkänns som trovärdiga, och vilka perspektiv saknas, marginaliseras eller framställs som mindre legitima? Fundera också på om berättelsen framställer hållbarhet som en fråga om expertkunskap, kollektivt samarbete, individuella val eller något annat.

- Vem får berätta historierna?

Fundera över vem som ges en röst och en position från vilken berättelsen kan berättas. Vem framställs som en aktiv berättare, och vem framträder främst som ett objekt, en publik eller ett ämne i berättelsen? Lägg märke till vems erfarenheter, kunskap och värderingar som formar berättelsen, och vems röster som saknas eller är mindre synliga. Fundera också över vad som ger berättarna deras auktoritet: expertis, personlig erfarenhet, institutionell position, tillhörighet till en gemenskap, politisk makt eller något annat.

- Vem förväntas lyssna och förändra sig?

Fundera över vem berättelsen verkar rikta sig till och vilken typ av förändring den efterfrågar eller förväntar sig av dem. Vem framställs som ansvarig för att ta itu med hållbarhetsproblemet, och vem förväntas ändra sitt beteende, sina attityder eller sina vanor? Vilka typer av förändringar uppmuntras, och vilka typer av förändringar lämnas utanför – till exempel individuellt beteende kontra förändringar i organisationer och system? Fundera också på om de som förväntas förändras ges möjlighet att ifrågasätta, omtolka eller bidra till berättelsen, eller om de främst positioneras som mottagare av dess budskap.

Dessa frågor och riktlinjerna ovan kan hjälpa dig att identifiera underliggande antaganden i berättelserna.

Steg 3

Utifrån dina reflektioner ska du identifiera tre viktiga insikter om makt och berättande. Dessa tre insikter kan utgöra dina svar på de tre frågorna ovan. De kan också vara specifika detaljer eller allmänna iakttagelser som du fann intressanta i din analys. Dessa insikter kan bidra till att belysa hur berättelser formar förståelsen av hållbarhet – och vems framtidsvisioner de främjar.

När du identifierar dina tre insikter, leta efter mönster, spänningar eller samband i dina reflektioner. Istället för att bara beskriva vad berättelsen säger, försök att identifiera vad detta avslöjar om hur makt fungerar genom berättande. Du kanske till exempel märker en spänning mellan vems kunskap som presenteras som auktoritativ och vems erfarenheter som utelämnas, eller mellan vem som uppmuntras att förändras och vem som ges makten att definiera hur förändringen ska se ut. Dina insikter kan vara specifika för berättelsen eller mer allmänna, men de bör fånga upp något som blivit tydligare genom din reflektion och som hjälper dig att förstå hur berättelsen formar idéer om hållbarhet, ansvar och möjliga framtider.

Om Berättelselinsen

Under det senaste decenniet har storytelling blivit allt vanligare som en metod för att främja hållbara beteenden och livsstilar. Allt fler hållbarhetskommunikatörer använder storytelling i sitt arbete. Trots dess ökade utbredning och dess till synes oskyldiga syfte att främja positiv förändring är storytelling en form av maktutövning med intention att förändra hur människor lever sina liv. Det är därför viktigt att reflektera över de underliggande antagandena om kunskap, auktoritet och visioner om hållbarhet som präglar de historier som storytelling förmedlar.

Berättelselinsen översätter akademisk forskning om makt och storytelling till ett praktiskt reflektionsverktyg. Du kan använda linsen för att reflektera över storytelling för hållbarhet – för att reflektera över de berättelser som berättas för att förändra vardagspraktiker, beteenden och livsstilar. Om du själv ägnar dig åt storytelling kan du använda verktyget för att kritiskt reflektera över din egen praktik.

Berättelselinsen är utvecklad baserad på forskning som bedrivits inom Mistra Environmental Communication. Verktyget har utvecklats av Martin Westin (docent i miljökommunikation vid SLU) och Sofie Joosse (docent i miljökommunikation vid SLU).

Det här dokumentet är skrivet av Martin Westin, Vera Brandes (forskningsassistent vid SLU) och Sofie Joosse.

Bildkälla: Fanny Möckel

Kontaktuppgifter: martin.westin@slu.se